

## Nationellt kompetenscentrum anhörigas yttrande avseende Ett språkkrav för språkutveckling SOU 2024:78

**Diarienummer: S2024/02115**

Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka) välkomnar möjligheten att ge synpunkter på utredningen Ett språkkrav för språkutveckling. Nka anser att språkkompetens inom äldreomsorgen är av stor vikt för anhöriga och i yttrandet belyses delar av utredningen som berör anhöriga.

Nka arbetar sedan 2008 på uppdrag av Socialdepartementet via Socialstyrelsen som ett nationellt kunskapscentrum för anhörigfrågor. Nka:s uppdrag är att vara ett expertstöd till kommuner, regioner och enskilda utförare för att stödja utvecklingen och införande av anhörigstöd. I Nka:s uppdrag ingår att vara en länk mellan praktik och forskning, utveckla, utvärdera och sprida metoder och verktyg för anhörigstöd och vara en nordisk och internationell kontaktpunkt inom området.

I föreliggande remissvar används begreppet anhöriga för den som ger vård, hjälp och stöd till en närstående. En anhörig kan vara make/maka/partner, syskon, barn, förälder, granne, kollega eller vän eller annan person som står personen som får vård, hjälp och stöd nära.

### Övergripande kommentarer

Nka vill framföra vår uppskattning för utredningens gedigna arbete med utredning. Den innehåller viktiga analyser och förslag som kan bidra till en förbättrad, säkrare och tryggare äldreomsorg. Det är särskilt positivt att utredningen på ett fördjupat sätt undersökt och tagit in expertis inom språkområdet bland annat vad gäller språkinläring och användningen av ett främmande språk.

Det saknas dock ett tydligt anhörigperspektiv i utredningen. Även om anhöriga omnämns i samband med möten mellan personal, brukare/boende/äldre och anhöriga, framgår detta perspektiv i begränsad utsträckning i de konkreta förslagen. Det är viktigt att särskild hänsyn tas till anhöriga då de utför merparten av all vård och omsorg till närstående med hälsoproblem, ålder eller funktionsnedsättning.

Mot bakgrund av den demografiska utvecklingen i Sverige finns ett växande behov av språklig kompetens som omfattar fler språk än svenska. Detta gäller såväl anhöriga som närstående. Utredningen lyfter frågan, men det finns anledning att betona dess betydelse.

Vad avser nationella minoriteter/urfolk, som har långtgående rättigheter till sitt språk och sin kultur – särskilt inom förvaltningsområden – finns ett behov av att öka antalet medarbetare med språkkompetens inom de nationella minoritetsspråken. I dagsläget råder det brist på sådan kompetens. Forskning visar att god vård och omsorg är det bästa stödet för anhöriga<sup>1</sup>. Det innebär att all språkutveckling också har betydelse för anhöriga, vad gäller stöd, kontakt och delaktighet.

---

<sup>1</sup> Socialstyrelsen. (2021). *Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära: Underlag till en nationell strategi* (Artikelnummer 2021-6-7464). Tillgänglig: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2021-6-7464.pdf>

Nka anser därför att vid utveckling av språkrav och insatser för språkutveckling bör alla relevanta aspekter beaktas, och erfarenheter samlas in. Anhöriga bör i detta arbete utgöra en självklar samverkanspart.

*Den nationella anhörigstrategin*<sup>2</sup> slår fast att välfärdens insatser till den närstående ska utformas med ett anhörigperspektiv, och att medverkan i omsorgen alltid ska vara frivillig. Sammantaget anser Nka att anhörigas behov behöver synliggöras och bemötas i äldreomsorgen i större utsträckning, med särskilt fokus på behovet av information, möjligheter till delaktighet och direkt eget stöd.

Det är av stor vikt att all personal inom äldreomsorgen ser det som en gemensam uppgift att ge stöd till anhöriga, inklusive att tillhandahålla relevant information om den närståendes hälsotillstånd, vård och behandling. Vikten av att anhöriga får tillgång till information understryks även i utredningen *Stärkt stöd till anhöriga*.<sup>3</sup> Nka ser därför positivt på att språkkunskaper lyfts fram som en central kvalitetsfaktor i den aktuella utredningen, för att detta ska kunna uppnås.

Givet betydelsen av språkförståelse för en fungerande samverkan mellan personal, brukare och anhöriga, så noterar Nka att utredningen saknar en analys av de möjligheter som digital teknik och generativ AI skulle kunna erbjuda. Nka vill särskilt lyfta den outnyttjade potentialen i att integrera generativ AI i exempelvis appar eller smarta högtalare, med syftet att möjliggöra direktöversättning i realtid – inklusive hantering av dialektala variationer av svenska. Tekniken kan även användas för att omformulera instruktioner till lättförståelig svenska och därmed minska risken för missförstånd i vårdssituationer. Vidare kan generativ AI generera individuellt anpassade språkövningar med återkoppling, vilket kan främja språkutvecklingen hos omsorgspersonal.

Nka instämmer övergripande i utredningens förslag men har valt att kommentera ett antal av bedömningarna och förslagen.

## Kommentarer på utredningens förslag och bedömningar

### 9. Utredningens förslag till språkrav

#### 9.1 Ett språkrav införs i socialtjänstlagen

**Nka tillstyrker utredningens förslag med tillägg.** Det är av stor vikt att en plan för språkutveckling krävställs för arbetsgivarna för att säkerställa att arbetet genomförs strukturerat och över tid. Likaså att lösningar med digital teknik och generativ AI prövas, utvärderas och övervägs som ett komplement för att underlätta och stödja den språkliga förståelsen.

#### 9.2 Utredningens förslag till språkrav

**Nka tillstyrker utredningens förslag med tillägg** att ett anhörigperspektiv behöver säkerställas i stödmaterialet, samt behöver beaktas i bedömningarna om vad som anses som en relevant språknivå för insatsernas genomförande.

---

<sup>2</sup> Socialdepartementet (2022) *Nationell anhörigstrategi – inom hälso- och sjukvård och omsorg*. S2022/02134 Stockholm: Regeringskansliet. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2022/04/nationell-anhorigstrategi---inom-halso-och-sjukvard-och-omsorg/>.

<sup>3</sup> Utredningen om stärkt stöd till anhöriga (2024) *Stärkt stöd till anhöriga – Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga*. SOU 2024:60. Stockholm. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2024/08/sou-202460/>

## 9.4 Verksamheterna kan behöva stöd i att arbeta utifrån språkravet

**Nka tillstyrker utredningens förslag med tillägg** att ett anhörigperspektiv behöver beaktas i bedömningarna om vad som anses som en lämplig språknivå.

## 9.5 Språkrav på andra områden

**Nka instämmer i utredningens bedömning** att det är rimligt att ställa samma krav och ge samma möjligheter för personal inom hälso- och sjukvården och LSS för att säkerställa att patienter och brukare får likvärdig kvalitet i vården och omsorgen oavsett var de träffar en medarbetare i yrkesgruppen. **Nka vill här belysa** den stora vikten detta har också för anhöriga, barn som anhöriga och syskon vars närstående befinner sig i ovanstående verksamheter.

## 10. Utredningens förslag gällande uppföljning av språkravet

### 10.1 Hur språkravet tillämpas samt eventuella förändringar efter språkravets ikraftträdande

**Nka tillstyrker utredningens förslag med tillägg** att även anhörigas uppfattning om hur personalens kommunikativa förmåga eventuellt förändras över tid bör följas upp. Det är viktig information att samla in då ett anhörigperspektiv enligt *den Nationella anhörigstrategin*<sup>4</sup>, även inkluderar att hålla anhöriga informerade, och vid behov uppmärksamma anhörigas behov av stöd. Korrekt information om närståendes vård- och omsorgsinsatser är av stor betydelse för anhörigas möjlighet till delaktighet, givet att närstående ger sitt samtycke. Forskning visar att den typen av information är viktig för att anhöriga ska känna sig trygga, något som belyses i utredningen *Stärkt stöd till anhöriga*.<sup>5</sup> Det sänder även en tydlig signal om att anhörigperspektivet, i enlighet med *den Nationella anhörigstrategin*<sup>6</sup>, bör integreras i äldreomsorgen.

### 10.2 Effekter av språkravet

**Nka tillstyrker utredningens förslag** med hänvisning till samma tillägg som ovan (10.1)

## 11. Utredningens bedömningar och förslag gällande språkutveckling

### 11.3.1 En möjlig resurs

**Nka instämmer i utredningens bedömning** att flerspråkighet samt interkulturell förståelse är en resurs i verksamheterna där medarbetare kan översätta och vara till hjälp i kommunikationen med anhöriga på annat språk än svenska. I vissa sammanhang är det dessutom en kompetens som krävs, exempelvis i äldreomsorg för nationella minoriteter och för invånare med utländsk bakgrund.

### 11.6 Utredningen bedömer att insatser för språkutveckling behöver ske både i arbete och utbildning

<sup>4</sup> Socialdepartementet (2022) *Nationell anhörigstrategi – inom hälso- och sjukvård och omsorg*. S2022/02134 Stockholm: Regeringskansliet. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2022/04/nationell-anhorigstrategi---inom-halso--och-sjukvard-och-omsorg/>.

<sup>5</sup> Utredningen om stärkt stöd till anhöriga (2024) *Stärkt stöd till anhöriga – Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga*. SOU 2024:60. Stockholm. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2024/08/sou-202460/>.

<sup>6</sup> Socialdepartementet (2022) *Nationell anhörigstrategi – inom hälso- och sjukvård och omsorg*. S2022/02134 Stockholm: Regeringskansliet. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2022/04/nationell-anhorigstrategi---inom-halso--och-sjukvard-och-omsorg/>.

**Nka instämmer i utredningens bedömning** med tillägg att det är viktigt att det i kommunikationen med anhöriga säkerställs att anhöriga förstår den informationen de får och att personalen kan svara på anhörigas frågor.

#### **11.12.1 Utredningen föreslår ett *svenskalyft* – ett riktat statsbidrag med syfte att höja nivån av kunskaper i svenska språket hos personalen.**

**Nka tillstyrker utredningens förslag med tillägg** att det behöver byggas upp en struktur som inte är beroende av tillfälliga statsbidrag. Personalomsättning innebär att det föreligger ett behov av kontinuitet av språkinsatser.

Likaså är det av stor vikt att avsätta resurser för forsknings- och utvecklingsinsatser som syftar till att utveckla utbildning samt möjliggöra en systematisk uppföljning av den utbildning som erbjuds och genomförs. Det är även mycket angeläget att avsätta forskningsmedel för utveckling av digital teknik och generativ AI för att stödja och utveckla språkutveckling och språkförståelse hos såväl närstående och personal som anhöriga.

### **13.3 Beskrivning av problemen och vad utredningen vill uppnå**

**Nka instämmer i utredningens bedömning**, men vill belysa att åtgärderna även kan bidra till att öka anhörigas trygghet, samt delaktighet.

#### **13.5.1 Omsorgstagare och deras anhöriga och närstående**

**Nka instämmer i utredningens bedömning** att åtgärderna även kan bidra till att öka anhörigas trygghet och insyn och vill dessutom tillägga att det även kan öka anhörigas delaktighet. Åtgärder som stärker anhörigas trygghet, insyn och delaktighet kan även gynna barn som anhöriga – både genom att minska deras oro och genom att vuxna i familjen får bättre stöd att hantera situationen, vilket skapar tryggare förutsättningar även för barnen.

#### **13.13.1 Förväntade positiva samhällsekonomiska konsekvenser**

**Nka delar utredningens bedömning med tillägg** att det föreligger en brist på ett anhörigperspektiv och tillvaratagande av de möjligheter som digital teknik och AI erbjuder. Det hade varit önskvärt att även lyfta ökad trygghet för anhöriga och barn som anhöriga som en positiv effekt av ökade språkkunskaper hos personalen. Liksom forskning, utveckling och implementering av digital teknik och AI för att stödja anhörigas delaktighet.

I utformandet av detta remissvar har Linnéa Aldman, utredare/möjliggörare, Susanne Rolfner Suvanto, praktiker/möjliggörare och Lennart Magnusson, seniorrådgivare och docent i samverkan med undertecknade deltagit.

För Nationellt kompetenscentrum anhöriga  
Kalmar dag som ovan

Maria Nilsson  
Tf. verksamhetschef, forskare  
maria.y.nilsson@lnu.se  
Tel: +46 470 76 74 05

Elizabeth Hanson  
FoU-ledare, professor  
elizabeth.hanson@lnu.se  
Tel: +46 480 41 80 22